

DEJAN PASTORČIĆ*, JOŠKO VUKOSAV**, PREDRAG ZAREVSKI***

Bihevioralna analiza korupcije povezane s prekršajima u prometu

Sažetak

Postoji jak društveni stereotip o tome da su prometni policajci skloni korupciji. Nažalost, teško je odrediti prevalenciju korumpiranog ponašanja policijskih službenika jer najčešće nema "nezadovoljne stranke" u toj situaciji. Cilj rada je pokušaj izrade profila korumpiranoga prometnog policajca na temelju opažanja ponašanja u realnim uvjetima, a zatim procijeniti koji motivi i osobine ličnosti čine prometnog policajca potencijalnim počiniteljem kaznenog djela primanja mita. Uočen je niz vrlo snažnih bihevioralnih pokazatelja sklonosti korupciji. Raspravljene su spolne razlike u koruptivnom ponašanju i mogućnost razlikovanja dva tipa korumpiranih policajaca: situacijskog i preferencijalnog. Na koncu se predlažu mjere za prevenciju koruptivnog ponašanja.

Ključne riječi: korupcija, profiliranje, prometna policija, spolne razlike.

Korupcija je nažalost zbog realne situacije nezaobilazna tema svih medija i svakodnevnih razgovora. Pritom ni prometna policija nije nikakav izuzetak. Dakako, zbog pojedinaca ne smijemo sve prometne policajce smatrati korumpiranima, ali vrijedi pokušati provesti svojevrsno profiliranje kako bi se došlo do spoznaje koje su bihevioralne karakteristike korumpiranih prometnih policajaca. Te spoznaje mogu biti polazna točka za prevenciju te vrste korupcije, a kao jedna od važnih posljedica toga bi moglo biti veće povjerenje u policiju, što je nužan uvjet za efikasan rad policije.

Jedna od temeljnih odlika koja se očekuje od policijskog službenika jest poštenje. Nažalost, budući da "u svakom žitu ima kukolja", nameće se potreba da se policijski sustav bori protiv svakog oblika koruptivnog ponašanja u službi, te da prepozna one pojedince unutar

* Dejan Pastorčić, policijski službenik, PU sisačko-moslavačka MUP RH.

** dr. sc. Joško Vukosav, dekan i prof. na Visokoj policijskoj školi, MUP RH, Zagreb.

*** prof. dr. sc. Predrag Zarevski, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

sustava koji zlorabe povjerenje i mandat koji imaju za obavljanje policijskih poslova. Dva čimbenika doprinose kršenju zakona od strane policajaca. Prvi je to što je upravo njima najlakše pod krinkom policijske odore počinuti krimen. Drugi je suptilni i nedovoljno istražen psihološki činitelj – motivacija da se stupi u policijsku službu može već od početka imati korijen u namjeri da se "zaštićeno" čine kriminalna djela. Kaznenim djelima koja su počinili policijski službenici uvijek se pridavao poseban značaj i gledalo ih se pod posebnim svjetlom, što je sasvim razumljivo i opravdano budući da su policijski službenici upravo oni koji bi trebali prvi stati u obranu društva od različitih vrsta kaznenih djela. Stoga će ovdje kao uvod u osnovnu temu rada biti prikazano realno stanje kršenja zakona od strane policijskih djelatnika za period od 2002. do 2011. godine.

Policijski službenik može počinuti bilo koje kazneno djelo, no za neka djela, tzv. *delicta propria*, odnosno posebna kaznena djela, svojstvo službene osobe, u našem slučaju policijskog službenika, posebno su istaknuta u biću kaznenog djela. Kod tih djela razlikujemo prava i neprava posebna kaznena djela. Kod pravih posebnih kaznenih djela svojstvo počinitelja utječe na samo postojanje kaznenog djela, dok neprava posebna kaznena djela može počinuti svatko, ali djelo postaje kvalificirano, ako ga počini službena osoba u obavljanju službe ili javne ovlasti.¹

S druge strane, neka kaznena djela ne pripadaju kategoriji specijalnih, već općih kaznenih djela, ali po prirodi svog posla, kako to ističe Mršić (2013), policijski službenici su češće u situaciji počinuti ta djela od drugih građana; primjerice nedozvoljena uporaba osobnih podataka, otkrivanje identiteta zaštićenog svjedoka, odavanje službene tajne, odnosno odavanje državne tajne, povreda prava na okupljanje i javni prosvjed i slično. Slijedom toga, potrebno je načiniti i tablicu općih kaznenih djela kod kojih se policijski službenici mogu pojaviti, odnosno gdje svojstvo policijskog službenika i samom kaznenom djelu daje posebnu dimenziju, odnosno predstavlja posebnu "društvenu opasnost", bilo da se radi o samostalnom djelu bilo o djelu počinjenom u stjecaju s nekim "posebnim" kaznenim djelom. Ako se prisjetimo da su policijski službenici, putem zakonite uporabe sredstava prisile pa i vatrenog i drugih vrsta posebnih oružja, jedini koji mogu u nekim situacijama legitimno ugroziti i ljudski život, to cijeloj situaciji daje posebnu dimenziju i značaj.

U tablicama 1 i 2 prikazane su usporedbe policijskih službenika i opće populacije prema broju i vrsti kaznenih djela.

¹ Horvatić, Ž., Novoselec, P.: Kazneno pravo, opći dio, MUP RH, Zagreb, 1999., 176.

Tablica 1: Usporedni prikaz broja posebnih kaznenih djela koja su počinili policijski službenici i ostali počinitelji u RH u periodu 2002.-2011. godine

Red br./ god	Kazneno djelo	Policijski službenici	Svi počinitelji	Udio policijskih službenika u %
1.	Povreda prava na podnošenje pravnih lijekova i predstavljanje	0	0	0
2.	Protuzakonita pretraga	0	1	0
3.	Iznuđivanje iskaza	7	14	50
4.	Zlostavljanje u obavljanju službe	37	78	47,43
5.	Mučenje i dr. okrutno neljudsko ili poniž. postupanje	0	0	0
6.	Krivotvorenje službene isprave	1	10393	0,009
7.	Zloupotreba položaja i ovlasti	302	7320	4,12
8.	Nesavjestan rad u službi	21	449	4,67
9.	Neizvršavanje zapovijedi	0	0	0
10.	Povreda čuvanja državne granice	0	1	0
11.	Protuzakonito oslobađanje osobe kojoj je oduzeta sloboda	0	0	0
12.	Prijevara u službi	13	193	6,73
13.	Primanje mita	74	644	11,49
14.	Protuzakonito prisvajanje stvari prilikom pretrage ili pregleda	3	5	60
15.	Protuzakonita naplata i isplata	1	20	5
<hr/>				
16.	Narušavanje nepovredivosti doma	2	1311	0,15
17.	Protuzakonito oduzimanje slobode	9	695	1,29
18.	Povreda tajnosti pisama i dr. pošiljaka	0	59	0
19.	Neovlašteno snimanje i prisluškivanje	0	63	0
20.	Dovođenje u opasnost općeopom radnjom ili sredstvom	24	4453	0,53
21.	Neprijavlivanje počinjenja kaznenog djela	3	35	8,57
Ukupno		497	25734	1,93

Vidimo da udio policijskih službenika u populaciji izvršitelja posebnih kaznenih djela iznosi 1,93%. Pri tom ne treba smetnuti s uma da se glavnina tog udjela odnosi na prava posebna kaznena djela² gdje je svojstvo policijskog službenika nužno obilježje počinitelja (npr. iznuđivanje iskaza, zlostavljanja u obavljanju službe, protuzakonito prisvajanje stvari prilikom pretrage ili pregleda i sl.).

Tablica 2: Usporedni prikaz broja općih kaznenih djela koja su počinili policijski službenici i ostali počinitelji u RH u periodu 2002.-2011. godine

Red br./god	Kazneno djelo	Policijski službenici	Svi počinitelji	Udio policijskih službenika u %
Kaznena djela kod kojih svojstvo policijskog službenika ima posebno značenje				
1.	Ubojstvo	2	438	0,45
2.	Teško ubojstvo	1	206	0,48
3.	Prouzročenje smrti iz nehaja	0	57	0
4.	Tjelesna ozljeda	4	4055	0,09
5.	Teška tjelesna ozljeda	31	11009	0,28
6.	Tjelesna ozljeda na mah	0	69	0
7.	Tjelesna ozljeda iz nehaja	0	233	0
8.	Povreda ravnopravnosti građana	0	0	0
9.	Povreda prava na okupljanje i javni prosvjed	0	24	0

² U tablici se prava posebna kaznena djela nalaze u prvom dijelu od broja 1 do 15, a neprava posebna kaznena djela od broja 16 do 21, odvojeni trima crtama.

Red br./god	Kazneno djelo	Polijski službenici	Svi počinitelji	Udio policijskih službenika u %
10.	Nedozvoljena uporaba osobnih podataka	0	45	0
11.	Odavanje državne tajne	0	1	0
12.	Rasna i druga diskriminacija	0	52	0
13.	Spolni odnosaj zlouporabom položaja	1	65	1,53
14.	Lažno prijavljivanje kaznenog djela	4	1421	0,28
15.	Otkrivanje identiteta zaštićenog svjedoka	0	0	0
16.	Odavanje službene tajne	48	67	71,64
Ukupno		91	17742	0,51%
Ostala opća kaznena djela				
17.	Protuzakonito posredovanje	3	200	1,5
18.	Pronevjera	37	3521	1,06
19.	Otmica	1	131	0,76
20.	Neovlaštena uporaba	12	245	4,89
21.	Krivotvorenja ³	220	36162	0,6

³ U izvješćima se koristi zajednički stavak za krivotvorenja isprava i za posebne slučajeve krivotvorenja isprava, čl. 311 i čl. 313. KZRH.

Red br./god	Kazneno djelo	Polijski službenici	Svi počinitelji	Udio policijskih službenika u %
22.	Krivotvorenje novca	1	3078	0,03
23.	Prijetnja	89	26577	0,33
24.	Ratni zločin protiv civilnog pučanstva	3	329	0,91
25.	Zlouporaba opojnih droga	28	79218	0,03
26.	Protuzakonito prebacivanje osoba preko granice	2	2126	0,09
27.	Međunarodna prostitucija	1	80	1,25
28.	Bludne radnje	4	2009	0,19
29.	Silovanje	9	900	1
30.	Prisila na spolni odnošaj	1	35	2,85
31.	Spolni odnošaj s djetetom	1	645	0,15
32.	Upoznavanje djece s pornografijom	3	242	1,23
33.	Iskorištavanje djece ili maloljetnih osoba za pornografiju	1	316	0,31
34.	Dječja pornografija na račun. sustavu ili mreži	1	333	0,3
35.	Povreda dužnosti uzdržavanja	4	6037	0,06

Red br./god	Kazneno djelo	Polijski službenici	Svi počinitelji	Udio policijskih službenika u %
36.	Podvođenje	2	360	0,55
37.	Zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe	64	17614	0,36
38.	Nasilničko ponašanje u obitelji	26	13815	0,18
39.	Sprječavanje i neizvršavanje mjera za zaštitu djece i maloljetne osobe	44	621	7,08
40.	Krađa	23	137762	0,01
41.	Teška krađa	43	247707	0,01
42.	Oduzimanje tuđe pokretne stvari	1	3823	0,02
43.	Razbojništvo	17	12627	0,13
44.	Uništavanje ili oštećenje tuđe stvari	12	16280	0,07
45.	Utaja	2	1198	0,16
46.	Prijevvara	65	21190	0,30
47.	Zloupotaba čeka i kreditne kartice	5	1501	0,33
48.	Zloupotaba osiguranja	1	99	1,01
49.	Iznuda	3	1595	0,18

Red br./god	Kazneno djelo	Polijski službenici	Svi počinitelji	Udio policijskih službenika u %
50.	Ucjena	1	178	0,56
51.	Prikrivanje	6	5320	0,11
52.	Protuzakoniti lov	4	1955	0,20
53.	Protuzakoniti ribolov	2	1952	0,10
54.	Teška k. d. protiv opće sigurnosti	5	524	0,95
55.	Izazivanje prometne nesreće	117	22439	0,52
56.	Nepružanje pomoći osobi teško tjelesno ozlijeđenoj u prometnoj nesreći	2	562	0,35
57.	Izigravanje zabrane iz sig. mjera i pr. poslj. osude	2	9189	0,02
58.	Utaja poreza i dr. davanja	1	613	0,16
59.	Zlouporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju	2	4570	0,04
60.	Nedozvoljena trgovina	6	2759	0,21
61.	Izbjegavanje carinskog nadzora	14	6989	0,2
62.	Davanje lažnog iskaza	4	1148	0,34
63.	Sprječavanje dokazivanja	2	189	1,05

Red br./god	Kazneno djelo	Polijski službenici	Svi počinitelji	Udio policijskih službenika u %
64.	Oduzimanje ili uništenje službenog pečata ili spisa	1	37	2,7
65.	Ovjerovljavanje neistinitog sadržaja	13	3581	0,36
66.	Sprječavanje sl. osobe u obavljanju službene dužnosti	5	3045	0,16
67.	Napad na službenu osobu	5	1889	0,26
68.	Lažno predstavljanje	1	233	0,42
69.	Skidanje i povreda službenog pečata i znaka	1	752	0,13
70.	Protupravna naplata	1	1105	0,09
71.	Nasilničko ponašanje	12	2517	0,47
72.	Dogovor za počinjenje kaznenog djela	1	78	1,28
73.	Udruživanje za počinjenje kaznenog djela	3	263	1,14
74.	Nedozvoljeno držanje oružja i eksploz. tvari	36	5281	0,68
70.	Davanje mita	2	738	0,27
Ukupno		978	716282	0,13
Sva opća kaznena djela		1069	734024	0,145

Red br./god	Kazneno djelo	Policijski službenici	Svi počinitelji	Udio policijskih službenika u %
	Sveukupno opća i posebna kaznena djela	1566	759758	0,206
			777566⁴	0,201

Ni kod općih kaznenih djela kod kojih svojstvo policijskog službenika ima poseban značaj nije uočena posebna opasnost od policijskih službenika kao možebitnih počinitelja tih djela, osim kod kaznenog djela odavanja službene tajne gdje je njihov udio 71,64%. Naime, izuzev tog djela i spolnog odnošaja zlouporabom položaja (1,53%), udio policijskih službenika je znatno ispod 1%, a kod velikog broja djela uopće ne participiraju. Udio od 0,51% u ukupnom zbroju uglavnom je rezultat tako velikog udjela odavanja službene tajne, što je zabrinjavajući podatak koji zasigurno dovodi do opadanja povjerenja u rad policije.

Kod ostalih općih kaznenih djela policijski službenici participiraju u udjelu od 0,13%, odnosno kod svih općih kaznenih djela u udjelu od 0,14%, što samo po sebi nije alarmantan podatak, makar se ne smije olako prijeći preko činjenice da su policajci u promatranom desetogodišnjem razdoblju ipak počinili određeni broj teških kaznenih djela (89 prijetnji, 17 razbojništava, 9 silovanja, 2 ubojstva i sl.).

Ukupno uzevši, udio od 0,20% policijskih službenika u delinkventskoj populaciji dopušta izvođenje određenih zaključaka tek u komparaciji s ostalim izvršiteljima kaznenih djela. S obzirom na to da u odnosu na ukupni broj stanovnika RH udio policijskih službenika iznosi oko 0,40%, a u populaciji radno aktivnog stanovništva oko 1%, možemo izvući zaključak o **znatno manjoj kriminalnoj aktivnosti policijskih službenika od ostatka populacije u zemlji.**

Evidentno je kako za stereotip da u policajcu "čuči kriminalac" nema empirijske potvrde, a u ovom radu osvrnut ćemo se na kazneno djelo koruptivnog ponašanja policije u prometu, o čemu također, nažalost, postoji vrlo jak stereotip.

Prilikom policijskih poslova nadzora i upravljanja prometom na cestama, policijski službenici svakodnevno su izloženi pokušajima korumpiranja od strane vozača kojima prijeti visoka kazna i oduzimanje vozačke dozvole. Kolika je "tamna" brojka te vrste kriminaliteta vozača u odnosu na broj prijavljenih pokušaja korumpiranja teško je odrediti. Nažalost, još je teže odrediti prevalenciju korumpiranog ponašanja policijskih službenika jer najčešće nema "nezadovoljne stranke" u toj situaciji. Pojedini policijski službenici s vremenom prihvate koruptivno ponašanje kao "normalan" obrazac ponašanja u službi, najčešće na poticaj prekršitelja ili nagovor kolega koji se već na takav način ponašaju.

Postavlja se pitanje kako pravodobno prepoznati potencijalno koruptivne službenike i time "popraviti" ugled službe u javnosti i percepciju građana o korupciji policijskih službenika. Stoga je **cilj** ovog rada provesti opažanje ponašanja u realnim uvjetima, te zatim pokušati

⁴ Tablice sadržavaju sva kaznena djela policijskih službenika počinjenih u promatranom periodu, ali ne obuhvaća i kaznena djela kod kojih kao počinitelji nisu evidentirani policijski službenici. Stoga prvi broj predstavlja kaznena djela svih građana u kojima su participirali i policijski službenici, a drugi broj označava sva kaznena djela počinjena u promatranom desetogodišnjem razdoblju.

procijeniti koji motivi i osobine ličnosti čine prometnog policajca potencijalnim počiniteljem kaznenog djela primanja mita. Dakle, riječ je o pokušaju izrade **profila korumpiranog prometnog policajca**. Premda se termin *istražiteljsko profiliranje* ponajprije vezuje uz teške zločine poput serijskih i masovnih ubojstava, silovanja, paleži, pedofilije i sl., tj. zločine u kojima ne postoji materijalni motiv, već je riječ o *zločinima iz strasti* (npr. Douglas, Resler, Burgess, Hartman, 1986; Laws, Barbaree, 1990; Canter, 1995; Holmes, Holmes, 1996; Jackson, Bekerian, 1997, 1999; Alison, Canter, 1999; Ainsworth, 2001; Turvey, 2002; Ljubin, 2003), činilo nam se vrijednim pokušati izraditi psihološko-bihevioralni profil prometnog policajca sklonog korupciji. Da nije riječ o izuzetku pri profiliranju, možemo navesti da se danas provodi profiliranje i takvih krimena poput korištenja kompjutorske tehnologije pri činjenju kriminalnih djela (npr. Shinder, 2002), a u Hrvatskoj su se profilima osuđenih osoba za različite vrste delikata bavili Knezović, Kulenović, Šakić, Zarevski i Žužul (1989).

Turvey (2002) u knjizi *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* upućuje na značaj bihevioralnih pokazatelja koji prate određenu vrstu kriminaliteta. **Metoda** ovog istraživanja jest višegodišnje sustavno opažanje u realnim uvjetima i zapisivanje bilješki o ključnim oblicima ponašanja. Ti su zapisi poslužili za stvaranje profila prometnog policajca sklonog korupciji. Da je ta metoda u srži profiliranja govori i to što se za sustavni pristup profiliranju drži konac 1970-ih kad je osnovana FBI-eva **znanstvena jedinica za ponašanje** (*FBI Behavioral Science Unit*).

Što se pokazalo dosljednim? Policajci za koje postoji sumnja ili im je dokazana korupcija imaju najčešće ova obilježja:

- u službi želi ostaviti dobar dojam kod svojih pretpostavljenih te stvara prividnu zainteresiranost za obavljanje policijskih poslova. Međutim, kada se pogledaju rezultati rada tog službenika, odnosno njegove aktivnosti u vezi s represivnim postupanjem, vidljivo je kako svakodnevno sankcionira samo određene vrste prekršaja (primjerice pojas, brzina, svjetla na vozilu) dok se ne uočavaju "teži" prekršaji niti ih sankcionira,
- u radu preferira naplatu novčanih kazni na mjesta događaja od počinitelja, jer na opisani način dolazi u kontakt s novcem, te ima određene mogućnosti za manipulaciju prema počinitelju prekršaja u odnosu na stvarno predviđeni iznos novčane kazne za pojedini prekršaj. Primjerice, vozaču u izgled stavlja puno veći iznos za naplatu kazne od onog koji je predviđen, a zatim kao znak "dobre volje" spušta taj iznos na nekakvu minimalnu kaznu, gdje nastoji kod vozača prekršitelja izazvati osjećaj kako bi ga trebao nagraditi za taj "ustupak" ostavljanjem određenog iznosa iznad naplaćene kazne kao "bakšiša" uz kaznu,
- na početku obavljanja službe zauzima određenu poziciju na terenu gdje će u relativno kratkom vremenu uočiti i sankcionirati nekoliko prekršitelja, kako bi "odradio normu" s kojom će biti zadovoljan njegov rukovoditelj, a nakon čega se premješta na drugu lokaciju koja je pogodnija za činjenje težih prekršaja i uočavanje njegovih prekršitelja te njegov "pokriveni rad" (neposredno iza semaforiziranog raskrižja, uz "žutu" traku na kolniku, na ravnom cestovnom pravcu na nizbrdici, neposredno iza prometnog znaka ograničenja brzine kretanja vozila i sl.). Vodi se logikom da će između više zatečenih počinitelja prekršaja uvijek biti onih koji su spremni na nuđenje i davanje mita policijskom službeniku, pa će svoj rad usmjeriti prema onima koji su spremni za "kompromis",

- vodi računa i o siguronosnom aspektu lokacije – izolirana je od pogleda javnosti kako bi onemogućio prikriveno promatranje njegovog postupanja od strane znatiželjnika i posebice djelatnika unutarnje kontrole MUP-a,
- pri postavljanju službenog vozila uz prometnicu, uvijek nastoje spriječiti uočavanje službenog vozila od strane sudionika u prometu, jer im nije cilj da preventivno djeluju već samo da "uhvate" počinitelja u prekršaju. Ovdje je zanimljiva paralela s puno težim zločinima u kojima se koristi taktika zasjede. Naime, kao što su prije profiltera uočili etolozi, postoje tri vrste "lova" (Rossmo, 1999), a koriste ih i serijski ubojice i silovatelji: a) grabežljivac (eng. *raptor*) – napada pri susretu (etološka paralela je lav koji silovito davi plijen); b) šunjalica (eng. *stalker*) – prati pa tek onda napada žrtvu, pokazalo se da su to često provalnici koji kasnije počnu i silovati žrtve u njihovom domu (gepard dugo promatra krdo antilopa i odlučuje se za određenu jedinku koja je po nečemu ranjiva); c) zasjeda – žrtva uđe u teritorij koji počinitelj dobro poznaje i kontrolira (paralela je leopard koji zaskoči iz grma plijen),
- nakon što zaustavi prekršitelja, službenik ga "odvlači" od njegovog vozila te poziva da sjedne u službeno vozilo, čime se onemogućava "prislušivanje" razgovora od strane trećih osoba (kolege iz ophodnje, prolaznika ili vozačevih suputnika),
- razgovor s prekršiteljem propisa je kratak te zaustavljeni vozač ubrzo napušta lokaciju gdje je zaustavljen. Pri odlasku u rukama ne nosi nikakav "papir" koji mu je izdao policijski službenik, što bi bio dokaz da je službenik na propisani način sankcionirao prekršitelja i izdao potvrdu o tome,
- u razgovoru s kolegama iz službe djeluje pomalo nezainteresirano za svakodnevne probleme s kojima se policijski službenici sreću u svom radu na cesti, te nastoji ostaviti dojam "obiteljskog čovjeka" kojemu je policijski posao jednak svakom drugom poslu i zbog čega se on previše ne uzbuđuje i opterećuje u svom radu,
- vidljiv je potpuni manjak kreativnosti i samoinicijative u radu, a kad mu se daje na izbor da radi s drugim službenicima ili samostalno, uvijek će odabrati samostalan rad. Kada se pojavi pojačana motivacija da radi sam, to je indikator da kod tog službenika postoje određeni skriveni motivi koji u najmanju ruku zahtijevaju pažnju nadređenih,
- očituje nervozno ponašanje i prigovara rukovoditelju kada ga se postavi na obavljanje policijskih poslova koji nisu neposredno utvrđivanje i sankcioniranje prometnih prekršaja. Ako se tom službeniku ponudi neko drugo radno mjesto koje je bolje plaćeno, a radi se o obavljanju neke druge vrste policijskih poslova koji nisu neposredno utvrđivanje i sankcioniranje prekršaja, on će to u pravilu odbiti uz zahvalu rukovoditelju na ponudi. Pri tome će se opravdavati razlozima poput: "ma znate šefe da to nije za mene, ja se vidim tu gdje jesam i to znam raditi, dajte to nekom mlađem, ja ću polako ovo raditi do mirovine, nije meni problem izdržati noćne smjene i rad vikendom, navikao sam se na uvjete rada i slično",
- izbjegava kolegijalno druženje te nastoji svoje radno vrijeme iskoristiti maksimalno u pogledu perioda u kojem će boraviti "na cesti", jer izgubljeno vrijeme shvaća kao gubitak vrijednosti (novca),
- ako se pogleda materijalni status takvog službenika, vidljiv će biti nerazmjer izme-

đu primanja koja ostvaruje i onoga što posjeduje. Vole se hvaliti kupnjom tehničkih predmeta i pokazivati ih kolegama na poslu.

Zanimljivo je pitanje postoje li spolne razlike u prometnoj korupciji. Tu postoji razlika prema vrsti posla policajki. One koje obnašaju poslove u policijskim postajama koje nisu specijalizirane postaje prometne policije (temeljna policija, granična, mješovita), ponašaju se tako da u obavljanju službenih poslova koji se odnose na nadzor prometa ne dopuštaju nastanak situacije koja pogoduje koruptivnom ponašanju ili izaziva koruptivno ponašanje, niti su tome sklone. Vjerojatno, prije svega, zbog manjeg iskustva u tim postupanjima te straha od mogućeg prijavljivanja ili sankcije, a samostalno gotovo nikada i ne obavljaju poslove nadzora i upravljanja prometom, već su u ophodnji s muškim kolegom.

Kad je riječ o specijaliziranim postajama prometne policije, tu je situacija bitno drugačija. Policajke koje rade duže vrijeme u ophodnji na poslovima nadzora prometa, ako poslove obavljaju s muškim kolegom koji je sklon koruptivnom ponašanju i "uhodan" u takav način rada, nakon prevladavanja početnog straha i stjecanja punog povjerenja u kolegu s kojim rade, sklone su "zažmiriti" na takvo ponašanje kolege i tolerirati ga, sve dok od toga imaju koristi (dok se kolegijalno dijeli "višak" novčanih sredstava od rada na cesti) ili dok se ne počnu osjećati "ugroženima". Dat će svoj "doprinos" tako što će u zajedničkom interesu pomagati muškom kolegi u postupanju (zaustavljanje vozača, inicijalni razgovor, pregled vozila, kontrola putnika, promatranje njihovih reakcija i sl.), ali sam koruptivni čin u pravilu će prepustiti muškom kolegi.

Što se tiče prevencije koruptivnog ponašanja i prepoznavanja indikatora koji upućuju na sklonost korupciji, policajke su dobre za preveniranje tog ponašanja. Naime, u postajama prometne policije dovoljno je da rukovoditelji "izaberu" neku policajku za koju su sigurni da nije sklona koruptivnom ponašanju, te ju zatim učestalo stavljaju na rad u ophodnji s muškim kolegom za kojeg se sumnja da je sklon korupciji. Takvim raspoređivanjem u ophodnju, između njih ubrzo dolazi do "mimoilaženja" u pogledima na način obavljanja službe, te jedno od to dvoje odlazi na "povjerljiv" razgovor s rukovoditeljem, u kojem traži da prepravi raspored i da ih više ne stavlja da zajedno rade u ophodnji. Pri tom će navesti različite razloge za takav zahtjev, ali ne i onaj pravi!. Tu će doći do izražaja sindrom "plave zavjese", jer kolegica neće prijaviti kolegu za koruptivno ponašanje, već će smisliti neke druge razloge za "odlazak" iz takve ophodnje, dok policajci u tome neće biti toliko korektni, već će kod rukovoditelja pokušati "ocrniti" kolegicu kao nestručnu i neiskusnu, plašljivu, nesklonu radu i slično, s kojom ne mogu postići svoj maksimum, te će tražiti da im se dodijeli određeni muški kolega s kojim će se onda znatno povećati rezultati rada. Opisano ponašanje potvrđuje prethodnu sumnju na sklonost koruptivnom ponašanju određenoga muškog kolege te može poslužiti kao putokaz za daljnje mjere i radnje u suzbijanju takvog ponašanja.

Zaključno o spolnim razlikama se može reći kako korumpiranih policajki u postajama prometne policije ima, ali u znatno manjem postotku u odnosu na muške kolege, dok u ostalim policijskim postajama gotovo da ih ni nema.

Nakon bihevioralne analize, kao sljedeći korak nužno se postavlja pitanje koji su korišteni takvog nepoštenog i u konačnici rizičnog ponašanja. Čini se da je problem korumpiranosti službenika prometne policije poput problema ovisnosti – teško ga se odreći. U razgovoru sa starijim službenicima prometne policije, za koje je bilo indicija o korumpiranosti, na upit zašto se ponašaju na takav način i svjesno preuzimaju rizik od kaznenog/stegovnog procesuiranja, od većine se dobiva isti odgovor: "Znam koji je rizik, ali si ne mogu pomoći jer sam se

navikao na takav način rada i sad je tome teško odoljeti, nekako mi je to ušlo u krv!"

Moglo bi se zaključiti da postoje, kao i kod profila počinitelja najtežih djela poput serijskih ubojstava i/ili silovanja, dvije vrste korumpiranih policajaca na cesti. Jedni su prigodni ili *situacijski tipovi* - nije mu "strateški" cilj uzimanje mita, ali ako se ukaže prilika neće se puno opirati takvoj ponudi. Odgovara tipu situacijskog zlostavljača djece prema podjeli koju predlažu Burgess, Groth, Holmstrom i Sgroi (1978). Drugi tip je "promišljeni" i perfidni službenik, kojemu je jedini interes u službi da je iskoristi kao sredstvo za postizanje cilja. Po profilu odgovara tzv. *organiziranom tipu* kriminalca prema FBI-evoj klasifikaciji (Ressler, Burgess, 1985), odnosno preferencijskom tipu zlostavljača prema Burgess i sur. (1978). Na prvi će tip "generalna prevencija" imati efekta, ali na drugi tip vjerojatno neće, jer imaju u potpunosti izgrađen sustav vrijednosti i stavova prema takvom ponašanju, koje prihvaćaju kao nešto posve normalno i poželjno, dok rizik od otkaza zbog primanja mita prihvaćaju kao nešto što je sastavni dio njihove službe.

Što činiti? Da bi se sustav uspješno borio protiv takvih anomalija, potrebno je na rukovodeća mjesta u policijskim postajama prometne policije postavljati službenike koji su duži niz godina radili upravo te poslove i koji imaju razvijen sustav heuristika za prepoznavanje tih indikatora korumpiranosti i uspješno profiliranje takvih pojedinaca. Postoje i praktične implikacije profiliranja – budući da je školovanje kvalitetnoga prometnog policajca razmjerno skupo, opravdano je učiniti sve da se taj kadar ne izgubi zbog korupcije. Neke od mjera koje bi mogle smanjiti koruptivno ponašanje, koje bi narodna izreka opisala kao *prilika čini lopova lopovom*, jesu: rotacija članova ekipa; premjestiti policajca za kojeg ima indicija da bi mogao biti korumpiran u ekipu za uviđaj ili u postaju uz razgovor u četiri oka; održavati sastanke na kojima se upozori da se vrlo lako otkrije taj zločin, a onda slijedi nečasni otpust iz jedne časne struke. Općenito, humanistički pristup u kojem bi se naglasile pozitivne vrijednosti policijskog posla, ali da postoji i ona druga strana medalje i da nema povratka ako se ona okalja, trebale bi biti permanentan zadatak stručnih službi policije, jer školovanje policajca ne završava dobivanjem svjedodžbe ili diplome.

LITERATURA

1. Ainsworth, P. (2001). *Offender profiling and crime analysis*. Portland, Oregon: Willan Publishing.
2. Alison, L., Canter, D. (1999). *Profiling rape and murder*. Aldershot, UK: Ashgate Marshall.
3. Burgess, A., Groth, A.N., Holmstrom, L., Sgroi, S. (1978). *Sexual Assault of Children and Adolescents*. Lexington Books, New York, NY.
4. Canter, D. (1995). *Criminal shadows: Inside the mind of the serial killer*. London: Harper Collins.
5. Derenčinović, D. (2004). *Uvod u kriminologiju i socijalnu patologiju s osnovama kaznenog prava*. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
6. Douglas, J., Resler, R., Burgess, A. and Hartman, C. (1986). *Criminal profiling from crime scene analysis*. *Behavioral Sciences and the Law*, Vol. 4, 401-421.
7. Holmes, R.M., Holmes, S.T. (eds) (1996). *Profiling violent crimes: an investiga-*

- tive tool* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
8. Horvatić, Ž., Novoselec, P. (1999). *Kazneno pravo, opći dio*. Ministarstvo unutarnjih poslova, Zagreb.
 9. Jackson, J., Bekerian, D.A. (1997). *Understanding offender profiling: A guide for forensic practitioners*. Chichester: Wiley.
 10. Jackson, J., Bekerian, D.A. (Eds) (1999). *Offender profiling: Theory, research and practice*. Chichester: John Wiley & Sons.
 11. Knezović, Z., Kulenović, A., Šakić, V., Zarevski, P., Žužul, M. (1989). *Psihološke karakteristike osuđenih osoba*. Znanstvena edicija časopisa "Penološke teme", Zagreb.
 12. W.L., Laws, D.R., Barbaree, H.E. (eds.) (1990). *Handbook of sexual assault: Issues, theories, and treatment of the offender* (Applied clinical psychology). Kluwer Academic/Plenum Pub.
 13. Ljubin, T. (2003). *Psihološki profil zlostavljača*. U: M.Ajduković, G.Pavleković (ur.), *Nasilje nad ženom u obitelji* (str. 115-123.). Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
 14. Mandić, M., Vojković, A. M. (2011). *Policajke kroz povijest, Žene u policiji*. Mir ugled povjerenje. Ministarstvo unutarnjih poslova.
 15. Mršić, Ž. (2015). *Pavni i institucionalni okvir za prevenciju kaznenih djela policijskih službenika*. Doktorska disertacija. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
 16. Ressler, R.K., Burgess, A.W. (1985). *Crime Scene and Profile Characteristics of Organized and Disorganized Serial Murderers*. FBI Law Enforcement Bulletin 54 (8), 18-25.
 17. Rossmo, D.K. Geographic profiling. In Jackson, J., Bekerian, D.A. (Eds) (1999). *Offender profiling: Theory, research and practice*. Chichester: John Wiley & Sons.
 18. Shinder, D.L. (2002). *Scene of the cybercrime: Computer forensics handbook*. Rockland MA: Syngress.
 19. Turvey, B.E. (2002). *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* (2nd ed.). Academic Press.

Summary

Dejan Pastorčić, Joško Vukosav, Predrag Zarevski

Behavioural analysis of traffic police officers prone to corruptive behaviour in the service

A strong social stereotype of police officers being prone to corruption exists. Unfortunately, it is hard to determine the prevalence of corruptive behaviour among police officers because in the most cases there is no "unsatisfied customer" in such situation. The aim of the work is the attempt of making a profile of a corrupted traffic police officer based on observations in real situations and evaluation of the motives and personality traits that make a traffic officer a potential offender of a criminal act of bribe taking. A string of very strong behavioural indicators of corruption tendency has been noticed. Gender differences in corruptive behaviour have been discussed, as well as the possibility of differentiating two types of corrupted police officers: situational and preferential. In the end, the measures for the prevention of corruptive behaviour are suggested.

Key words: corruption, profiling, traffic police, gender differences.